

Samhälle, kultur och identitet

**Självständigt arbete i fördjupningsämnet religion
och historia**

15 högskolepoäng, grundnivå

*Effekten av sekulära skolor på troende elevers
identitet*

*The Effect of Secular Schools on the Identity of Religious
Pupils*

Zeinab Ghannan
Israa Hussein

Grundläroexamen med inriktning mot arbete i årskurs
7–9, 240 högskolepoäng
Självständigt arbete, 15 Hp
Handledare: Bodil Liljefors Persson
Slutseminarium: 2025-01-17

Examinator: Johan Lundin
Handledare: Bodil Liljefors Persson

Förord

Arbetet har genomförts genom ett ömsesidigt samarbete där både partner har delat lika mycket ansvar. Idén för kunskapsöversikten samt urvalet och genomgången av relevanta publikationer och litteraturer, har valts och undersökts gemensamt. Den första frågeställningen har besvarats av Zeinab, medan Israa har besvarat den andra frågeställningen. Den tredje frågeställningen och de återstående delarna av kunskapsöversikten har skrivits och diskuterats i samarbete mellan oss.

Vi vill härmed uttrycka vårt tack till vår handledare Bodil Liljefors Persson för hennes vägledning och konstruktiva feedback.

Abstrakt

I ett sekulariserat samhälle, där skolan utgör en central arena för fostran och socialisering, står elever med religiös identitet inför utmaningar och utvecklingsmöjligheter. Resultaten visar att sekulariseringen är en mångfacetterad process utan en enhetlig definition. I en starkt sekulariserad miljö, som i Sverige, navigerar elever med religiös identitet ofta mellan två världar, vilket leder till identitetskonflikter och känslor av utanförskap. Forskningen visar att dominerande sekulära normer i skolan skapar miljöer där religiös mångfald inte fullt ut erkänns. Religiösa elever upplever ofta alienation på grund av samhällets förväntningar på assimilering till sekulär kultur, vilket förstärks av diskriminering och bristande erkännande av religiösa perspektiv. Lärarens pedagogiska roll är avgörande i att antingen främja inkludering eller förstärka exkludering. För att kunna hantera dessa frågor krävs en fördjupad förståelse av sekularisering och dess konsekvenser. Åtgärder såsom flexibla pedagogiska metoder och utveckling av skolpolicy som främjar inkludering och respekt för religiös mångfald krävs för att skapa en lärande miljö där alla elever känner sig värdefulla och kan delta aktivt.

Nyckelord: Identitet, modernism, norm, religiositet, sekularisering.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	1
1.1 Inledning	1
1.2 Bakgrund och begreppsdefinition	2
1.2.1 Begreppsdefinition religiositet	4
2. Syfte och frågeställning	5
2.1 Syfte	5
2.2 Frågeställning	6
3. Metod och material	7
3.1 Metod	7
3.2 Material	8
4. Resultat	9
4.1 Fenomenet sekularisering	9
4.1.1 Postsekularism	11
4.1.2 Sverige som ett extremt sekulariserat land	12
4.1.3 Sammanfattning	13
4.2 Den religiösa identiteten	13
4.2.1 Sammanfattning	16
4.3 Lärarens pedagogiska roll	17
4.3.1 Sammanfattning	20
5. Diskussion och slutsatser	21
5.1 Vidare forskning	23
6.Referenslista	24

1. Inledning och bakgrund

1.1 Inledning

Sverige är ett av världens mest sekulariserade länder med en stor mångfald av religioner och kulturer, där det svenska samhället är präglad av pluralitet (Holmqvist 2016, s. 9). Sekulariseringen påverkar inte endast befolkningen i samhället, utan även skolmiljön där elever och lärare från olika traditioner och religioner möts. Skolan är en central plats för unga människor där de utvecklar sin religiösa identitet, vilket både kan utmana och stärka identiteten. I Skolverket nämns det att ”Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människans olikheter. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av ... religion eller annan trosuppfattning...” (Skolverket 2018, s. 1). Trots denna värdegrund framkommer det att troende elever möter negativa uttalanden från icke-religiösa lärare och elever, och därför väljer de att dölja sin religiösa identitet av rädsla för påhopp (Holmqvist 2016, s. 16). Holmqvist Lidh antyder att inom den eurocentriska tolkningsramen som finns i det svenska samhället, betraktas religion och religiösa handlingar som ett outvecklat fenomen, som kommer ersättas av ett rationellt och icke-religiöst tänkande (Holmqvist 2016, s. 17). Av detta synsätt blir det därför alltmer relevant att förstå hur sekulära skolor påverkar elever med religiös identitet. Det är inte endast en fråga om utbildning, utan också om integrering, rättvisa och inkludering inom det svenska samhället och skolväsendet. Detta stöds av Skolverket där alla elever med individuella skillnader ska inkluderas i undervisningen, med målet att ingen elev ska uteslutas eller känna sig utanför (Jederlund 2023, s. 19).

Denna studie bidrar med värdefulla insikter om hur den sekulära skolmiljön påverkar identiteten hos troende elever. Genom detta undersöker vi också hur läraren ska hantera sin undervisning på ett sätt som främjar förståelse och respekt för varandras olikheter.

1.2 Bakgrund och begreppsdefinition

Under 1500-talet inleddes den protestantiska reformationen i Sverige, inspirerad av reformatorn Martin Luthers idéer. En central aspekt av denna process var betoningen på läskunnighetens betydelse. Individens förmåga att läsa och förstå Guds ord ansågs nödvändig för att ta del av kyrkans budskap. Historiker har i denna utveckling identifierat ett genombrott för en modern form av individualism, som bröt med äldre samhällsstrukturer där individen var underordnad familjen, släkten och kyrkan (Axelsson 2022, s. 41). Gustav Vasa, som blev kung 1523, stödde reformationen 1527 och genomförde en rad förändringar som ledde till att Sverige etablerade en statlig kontroll över kyrkan. Denna omvandling, där Sverige bröt med Rom och bildade en statskyrka, syftade till att göra Sverige protestantisk (Det kungliga slottet u.å).

Under 1700-talet präglades västvärlden av upplysningstiden, en intellektuell rörelse som betonade vikten av kritiskt tänkande och förnuft. Upplysnings filosofer var kritiska till religionen och ifrågasatte kyrkans auktoritet. Istället för att betona tro på Gud satte de större vikt vid förnuftets och rationalitetens värde. Under 1800-talet växte en stark framstegstro i Europa, delvis som en följd av industrialiseringen. Denna utveckling förbättrade levnadsvillkoren och ledde till att många människor minskade sitt deltagande i kyrkliga aktiviteter eller sökte sig till frikyrkor (Arlebrand & Wallin 2003, s. 10). Förutom den filosofiska kritiken mot kristendomen, uppstod grupper som utmanade kyrkans dogmer genom egna tolkningar av Bibeln, vilket i samband med den ökade läskunnigheten, bidrog till en startpunkt för sekularisering (Hedenborg & Kvarnström 2015, s. 32–33).

Under denna period infördes tryckfrihetsförordningen, vilket gav människor möjlighet att publicera skrifter med icke-religiöst innehåll. Detta medförde att nya tankar om rätt och fel började växa fram, vilket i sin tur bidrog till att sekulariseringens tendenser blev mer påtagliga. Detta indikerar att en ny moral började utvecklas, vilket ledde till att den traditionella kristna moralen gradvis förlorade sin dominerande ställning (Hedenborg & Kvarnström 2015, s. 34–38). I takt med de samhälleliga förändringarna under 1800-talet, såsom urbanisering, industrialisering, demokratisering samt ökat folkligt deltagande i arbetsrörelser, väckelserörelsen och nykterhetsrörelsen, ökade religionsfriheten bland det svenska samhället (Kittelmann Flenser 2017, s. 9). Denna period kännetecknades också av framväxten av demokratiska rörelser, vilket bidrog till en ökad känsla av frihet från traditionella auktoriteter,

inklusive kyrkan. Under 1900-talet förlorade den svenska statskyrkan sitt monopol, samtidigt som flera religiösa rörelser avvecklades. Den växande religiösa mångfalden möjliggjorde för människor att öppet välja andra religioner eller helt avstå från religion, då många ansåg att religionens betydelse för den moderna människan hade minskat (Arlebrand & Wallin 2003, s. 10).

Erika Willander (2019, s. 15–16) skriver i sin rapport om Sveriges sekularisering att en undersökning om deltagande i gudstjänster genomfördes i slutet av 1800-talet, mot bakgrund av farhågor om en sekulär stat och religionens försvagande ställning. Sekulariseringens framväxt i Sverige under 1900-talet hängde samman med införandet av religionsfrihetslagen, som möjliggjorde för medborgarna att lämna Svenska kyrkan. Willander visar genom statistiska analyser att antalet kristna och de som tror på Gud minskade mellan 1988 och 2016, vilket indikerar att sekularism har blivit normen i dagens samhälle.

Malin Löfstedt och Anders Sjöberg (2019, s. 154–156) diskuterar i antologin *Unga och religion: troende, ointresserade eller neutrala?* den komplexa betydelsen av religion i dagens Sverige. Under de senaste 30 åren har samhället präglats både av sekularisering och en ökad religiös och värderingsmässig mångfald, vilket har lett till att religionen blivit synligare. Detta kräver en ökad kunskap genom skolan och religionsundervisning. Historiskt sätt har religionsämnet haft en konfessionell karaktär, där eleverna skulle fostras utifrån religiös tro. Däremot har den svenska religionsundervisningen sedan 1962 varit icke-konfessionell, vilket innebär att religionen inte särbehandlas. Denna utveckling kopplas till sekulariseringsprocessen och det minskande inflytandet från det religiösa samfundet över skolan.

Enligt Karin Kittelmann (2017, s. 18) präglas det svenska klassrummet av en sekularistisk diskurs, där elevernas syn på och tal om religion formas av en historisk kvarleva som en gång fyllde en funktion, men som dagens moderna samhälle anser överflödig. Under slutet av 1900-talet blev Sverige alltmer mångkulturellt, då landet övergick från att vara ett utvandrings- till ett invandringsland. Denna förändring ledde till en ökad kulturell och religiös mångfald, vilket återspeglades i skolans styrdokument. I läroplanen LGR22 och GY11 ges religionsundervisning större utrymme för att inkludera olika religioner och livsåskådningar, vilket syftar till att öka förståelsen för samhällets mångkulturella och religiösa landskap, inklusive de abrahamitiska religionerna samt hinduism och buddhism (Skolverket, u.å).

Sekularism är ett samlingsbegrepp för teorier om religionens minskande betydelse i samband med samhällets modernisering, och har olika konsekvenser för samhället och religionsutövande beroende på kontext (Klingenberg & Lövheim 2019, s. 12). I resultatdelen kommer begreppet sekularism att analyseras och diskuteras utifrån olika forskares perspektiv.

1.2.1 Begreppsdefinition religiositet

Enligt Erika Willander (2019, s. 223–226) i boken *Levd religion: Det heliga i vardagen* handlar begreppet religiositet om individens personliga trosuppfattning, det vill säga att religionen betraktas som något subjektiv och kopplat till individens egna uppfattningar om vad religion innebär och hur religiositeten manifesteras. Religiositetens form och grad bestäms av individens egna perspektiv om vad som är religiöst. Traditionellt har religiositet dock betraktats som något abstrakt och stereotypiskt, där idealiserande religiösa kriterier används för att definiera vad som anses vara religiös. Dessa kriterier omfattar att ha en religiös identitet, det vill säga att identifiera sig med en specifik religion, att acceptera de religiösa dogmerna – trosföreställningar som är förknippade med religionen – samt regelbundet delta i ritualer och gudstjänster. Ett sådant ”pakettänkande” (Willander 2019, s. 225) för att avgöra individens religiositet kan leda till att många människor placeras i en diffus kategori mellan religiös och icke-religiös, vilket skapar en mångfald av religiositet där många inte passar in. Willander kopplar detta till den nordiska religiösa paradoxen, där religion ses som ett kulturellt spektrum snarare än som en strikt religiös kategori. Ett exempel på detta är att många nordbor identifierar sig kulturellt med kristendomen utan att tro på en specifik Gud eller följa några religiösa praxis.

2. Syfte och frågeställning

Problemformulering

Sverige är ett land som har genomgått sekularisering under flera epoker, samtidigt som landets mångreligiösa population har vuxit. Som ett sekulariserat land är det vanligt att religion inte betraktas som en central del av individens livsstil. Problematiken uppstår när unga religiösa elever upplever sig som normavvikande i sekulariserade skolmiljöer. Dessa elever kan känna en identitetskrock i förhållande till sekulära elever som följer de svenska samhällsnormerna. Detta är något vi har uppmärksammat under vårt arbete på olika skolor där exempelvis troende elever som vill visa sin religionstillhörighet genom klädsel eller andra religiösa symboler, ofta tvekar av rädsla för att uppfattas som avvikande eller bli exkluderade. Sådana situationer kan skapa utmaningar för lärare, särskilt när identitetskonflikter uppstår och spänningar mellan elever utvecklas.

2.1 Syfte

Denna kunskapsöversikt har tre delade syften, det första syftet är att undersöka innebörden av fenomenet sekularisering utifrån de forskare som refereras i denna uppsats. Det andra syftet är att analysera hur svenska sekulära skolor påverkar elever med stark religiös identitet, och vilka konsekvenser detta kan ha för eleverna. Detta kommer vi att undersöka genom vetenskapliga studier och forskningsöversikter i avsikt att förstå elevernas upplevelser och hinder som kan påverka deras personlighetsutveckling. Det sista syftet är att granska forskningsresultat om hur sekularisering och religion påverkar dynamiken i klassrummet, samt hur pedagoger kan identifiera strategier för att skapa en trygg och stödjande lärandemiljö.

2.2 Frågeställning

De frågeställningar som vi har valt att utgå ifrån för att besvara våra syften är följande;

- Hur definieras fenomenet sekularism av forskare?
- Hur påverkar sekularisering elever med stark religiös identitet som praktiserar sin religion?
- Hur kan lärare främja en inkluderad miljö för både religiösa och sekulariserade elever för att undvika identitetskonflikter?

3. Metod och material

3.1 Metod

Detta arbete syftar till att presentera forskningsresultat som adresserar vår frågeställning. För att identifiera relevant forskning om sekulariseringens påverkan på troende elever, inledde vi arbetet med att formulera de frågeställningar som skulle besvaras i texten. Efter att frågeställningarna hade formulerats reducerades de till nyckelord som ansågs var centrala för uppsatsen. De nyckelord som användes var: *Elever, identitet, sekularisering och Sverige*, vilka utgjorde grunden för vår sökning av forskningsöversikter. För att bredda sökningen och säkerställa att vi inte uteslöt relevant forskning, sammanställde vi även synonymer för dessa nyckelord. De databaser som användes för att genomföra sökningen var EBSCOhost och Swepub, då dessa är etablerade och pålitliga forskningsdatabaser. Eftersom EBSCOhost är en engelsk databas översatte vi nyckelorden till engelska för att optimera sökresultaten. De engelska nyckelorden som användes var; *Education, identity, multireligious, multifaiht, secular*, Swed**.

Valet att använda EBSCOhost som databas grundades på möjligheten att få tillgång till internationell forskning och därmed inkludera externa perspektiv på sekulariseringens påverkan på svenska skolor. Trunkeringar användes för att fånga upp olika ändelser och böjningar av nyckelorden, vilket breddade vår sökning. De flesta sökresultaten var mellan 18–30 träffar, och vi valde att fokusera på fyra texter som vi ansåg relevanta för vårt arbete, baserat på abstrakten. Från Swepub valde vi en text av en svensk forskare, skriven på svenska för att också inkludera ett svenskt perspektiv i vår analys och resultat.

Samtliga texter som vi valde att använda var Peer-Reviewed, vilket innebär att de har granskats av andra experter inom samma ämnesområde innan publicering. Detta säkerställer forskningens trovärdighet och att de slutsatser som dras är välgrundade. Två av de valda forskningsöversikterna inkluderade empiriska observationer som gjorts av forskaren, vilket stärker validiteten i forskningen och gör dessa källor särskilt viktiga för vårt arbete. Dessa empiriska studier möjliggör generaliserade slutsatser och bidrar till att uppfylla syftet med vårt arbete.

Utöver EBSCOhost och Swepub identifierade vi både relevanta antologier och monografier. Dessa antologier och monografier hittades genom vår genomgång av vetenskapliga artiklar på

DIVA. Vidare upptäckte vi en licentiatavhandling som bedömdes vara av stort värde för vårt arbete och som kommer att bidra till analysen och resultaten i uppsatsen.

3.2 Material

De publikationer vi valde att inkludera baserades på deras titel och abstrakt, som initialt väckte vårt intresse. Efter läsningen av dessa påbörjade vi en noggrann urvalsprocess för att avgöra vilka som skulle behållas. Läsningen inleddes med introduktions- och diskussionsdelarna för att säkerställa att informationen var relevant för vårt arbete. När vi bedömde att forskningen var användbar, analyserade vi hela texten och sorterade den i olika kategorier beroende på forskarens metodologi. Kategorierna är indelade utifrån erfarenhetsbaserade studier och forskningsresultat från deras vetenskapliga artiklar.

Den första kategorin omfattar sekularisering och inkluderar både antologier och monografier som ger ett tematiskt perspektiv på detta komplexa ämne. Vi valde att inkludera antologier på grund av deras breda och mångsidiga innehåll, vilket gör det möjligt att analysera sekularisering ur olika forskningsperspektiv. Detta urval var strategiskt fördelaktigt, då antologier ger en omfattande och nyanserad bild av fenomenet sekularisering, vilket är avgörande för att kunna besvara en av våra centrala forskningsfrågor samt i andra delar av arbetet. David Thurffjell *Det Gudlösa folket* (2015) är en av monografierna som användes, medan Erika Willander *Levd religion: Det heliga i vardagen* (2019) är en av antologierna som vi använde.

Den andra kategorin rör empiriska undersökningar, där forskarna genomfört fältstudier i skolor, observerat klassdynamik och pedagogiska metoder, samt hållit intervjuer med elever och lärare. Vi valde att inkludera dessa publikationer för att säkerställa en hög validitet i forskningen, eftersom intervjuer ger en inblick i individens perspektiv och erfarenheter, vilket ger en verklighetsbaserad förståelse av ämnet. Några av de empiriska undersökningar som vi kommer att använda oss av är Carina Holmqvist Lidh licentiatavhandling *Representera och bli representerad* (2016), och Karin Kittelmann Flenser *Secularized and Multi-Religious Practice-Discourses and Interactions* (2018).

4. Resultat

I denna resultatdel kommer tidigare forskning som berör sekularisering och dess effekt på individer att presenteras. Första delen behandlar sekularisering och följs vidare av del två, som presenterar sekulariseringens påverkan på religiösa elever. Del tre redogör för hur läraren kan främjar en inkluderande miljö för att undvika identitetskonflikter.

4.1 Fenomenet sekularisering

Forskaren David Thurfjell (2015, s. 18) diskuterar Sveriges sekularisering utifrån ett rättshistoriskt perspektiv och argumenterar för att Sverige är ett sekulariserat land, vilket han menar beror på de förändringar som skett i samhällets lagar under de senaste 150 åren. Han belyser att konventikelplakatet, som tidigare krävde att en präst skulle närvara vid bönemöten i hushållen, avskaffades 1858 och lagen om religionsfrihet infördes 1951, vilket gav svenskarna möjlighet att träda ur statskyrkan. Thurfjell (2015, s. 17–19) konstaterar att svenskarna är ett “avkristnat folk” och att andelen personer som tror på Gud minskar för varje år.

Diskussionen om svenskarnas sekularisering är komplex och kräver en noggrann analys för att förstå hur svenskarna själva identifierar sig som sekulariserade. Tron på Gud är ett mångfacetterat begrepp som kan tolkas på olika sätt, och det är därför svårt att entydigt definiera vad en individ menar med sin tro. Thurfjell understryker att begrepp som “tro” (s.24), ”finns” (s.24) och “Gud” (s.24) är problematiska att tolka och fastställa, vilket gör att man bör vara konsekvent med att förstå folkets egna tolkningar av dessa begrepp. Thurfjell (2015, s. 24–25) påpekar vidare att svenskarnas syn på trosföreställningar kan förändras, men att dessa förändringar inte nödvändigtvis indikerar en sekulariseringsprocess. Han menar istället att svenskarna inte längre har behov av en institutionaliserad kristendom, utan har separerat den religiösa föreställningen från den praktiska kyrkotillhörigheten. Religionen har således inte försvunnit från människorna, men dess roll har förändrats.

Thurfjell problematiserar också sekulariseringens manifestationer i Sverige genom att undersöka högtidsfiranden och det minskade antalet kyrkobesök, särskilt bland den post-kristna sekulariserade befolkningen. Enligt Thurfjell (2015, s. 183–189) firar denna grupp traditionellt kristna högtider, men upplever det som särskilt påtagligt eller pinsamt att identifiera sig som

religiös eller att tillhöra den kristna tron. För många postkristna anses det vara löjligt att tillhöra en religion, och firandet av religiösa högtider behöver inte nödvändigtvis innebära att personen identifierar sig som religiös. Han förklarar också att svenskarna generellt uttrycker en skeptisk attityd mot religion, och kritik mot en religion är vanligt förekommande (Thurfjell 2015, s. 29). Thurfjell (2015, s. 125) påpekar att många svenskar associerar religion med våld, makt och kvinnoförtryck, vilket leder till att det anses negativt att uttrycka en religiös identitet eller att tillhöra en religion.

Carina Holmqvist Lidh (2016, s. 14) diskuterar sekulariseringsteorin och menar att människor upplever religionens existens som påtaglig och utmanande. Hon förklarar att ju mer samhället moderniseras, desto mindre roll spelar religionen i det offentliga rummet, vilket leder till att religionen i högre grad begränsas till människans privata sfär. Enligt forskaren har många tidigare trott att samhället skulle bli alltmer sekulariserat och att människor skulle ersätta religiösa tolkningar med vetenskapliga förklaringar. Detta antagande har dock inte visat sig stämma, eftersom forskare istället har observerat en ökad synlighet för religion. Religion försvann inte, utan manifesterar sig på andra sätt i samhället. Dessutom nämner hon att forskare idag betraktar världen som mer pluralistisk, eftersom det finns en större mångfald av religioner och religiösa uttryck. Vidare påpekar Holmqvist Lidh (2016, s. 13) att religionens betydelse minskar både i samhället och människors liv. Hon konstaterar att Sveriges socio-religiösa landskap har genomgått betydande förändringar under de senaste åren. En undersökning från World Values Survey visar att det svenska folket har en ökad tilltro till vetenskap och teknologi, eftersom dessa anses göra livet enklare och hälsosammare, vilket skapar fler möjligheter för framtida generationer (Holmqvist Lidh 2016, s. 13).

I publikationen *Mångfald och sekularitet i religionsundervisning* diskuterar Karin Kittelmann Flenser (2020, s. 392) att flera sociologer, såsom Max Weber, Emile Durkheim, Peter Berger och Thomas Luckmann, betraktade sekularisering som en ofrånkomlig och linjär process. Dessa tänkare ansåg att religionens inflytande skulle minska i takt med modernitetens framväxt, urbanisering och samhällsutveckling. Detta synsätt präglas av en from av determinism, där religionen förutsattes minska eller försvinna allt eftersom samhället utvecklades och blev mer modernt och rationellt.

Kittelmann Flenser (2020, s. 392) redovisar också en alternativ syn på sekularisering, baserat på filosofen och sociologen Charles Taylors perspektiv. Taylor hävdar att religionen inte

försvinner, utan att sekularisering handlar om en ökad mångfald och fler valmöjligheter i livsåskådningar. Enligt Taylor var det tidigare vanligt med en dominerande livsåskådning, men i dagens samhälle finns ett brett spektrum av både religiösa och icke-religiösa perspektiv. Denna variation av livsåskådningar är mer synlig idag genom medier och globalisering. Samtidigt förklarar Kittelmann Flenser (2020, s. 392) att andra forskare menar att sekularisering innebär att religionens inflytande minskar på flera nivåer - både på samhälls- och institutionell nivå samt på individuell nivå. Detta innebär att religionen inte längre har samma centrala roll i samhället eller i individens liv som tidigare.

4.1.1 Postsekularism

Kittelmann Flenser (2020, s. 392–393) förklarar att sekularisering är ett begrepp som kan användas för att beskriva en förändring i religionens roll och funktion i samhället. Det är således ett deskriptivt begrepp, vilket innebär att det handlar om att observera religionens inflytande, betydelse och roll i ett samhälle. Denna syn på sekularisering fokuserar på att förstå den faktiska utvecklingen av religionen i olika samhällen. Kittelmann Flenser (2020, s. 392–393) nämner också att sekularisering kan betraktas som ett normativt begrepp, där sekularism förespråkar en viss utveckling eller ett ideal. Detta innebär att en sekulär stat eller ett samhälle aktivt förespråkar en utveckling där religion och religiösa uttryck begränsas till individens privata sfär, vilket innebär att religionen inte fyller någon funktion i samhället eller på en kollektiv nivå.

Trots att religiösa filosofer förutspådde att religionens betydelse skulle minska eller försvinna i takt med samhällets utveckling, modernisering och sekularisering, visade det sig att denna syn på religionens utdöende var felaktig. Religion fortsätter att spela en viktig roll i många samhällen globalt. För att beskriva den religiösa förändringen i dagens samhälle används numera begrepp ”postsekularitet” (s. 393) och religionens nya synlighet. Postsekularitet refererar till perioden efter sekularisering, där religionen har blivit mer synlig i samhället. Begreppet definierar även religionens existens i offentliga frågor, identitet och uttryck som nu är mer närvarande i det offentliga livet (Kittelmann Flenser 2020, s. 393).

Postsekularism är ett begrepp som rymmer flera parallella tolkningar och inkluderar religiösa och andliga dimensioner. Kittelmann Flenser (2020, s. 393) menar att varje individ har friheten att välja sin egen väg, oavsett om denna är religiös eller inte. Denna markering indikerar en utveckling där individer i ett samhälle har större frihet att välja mellan olika livsåskådningar.

Begreppet används även på ett normativt sätt, enligt författaren, vilket innebär att det förespråkar ett ideal om ömsesidigt erkännande mellan religiösa och icke-religiösa individer. Ett sådant erkännande är en förutsättning för att hantera de skillnaderna och den mångfald som finns i ett pluralistiskt samhälle. Människor med olika religiösa bakgrunder, eller utan religiös tro, bör kunna samexistera och respektera varandras ståndpunkter (Kittelman Flenser 2020, s. 392).

4.1.2 Sverige som ett extremt sekulariserat land

En annan definition av fenomenet sekularisering presenteras i en engelsk studie, där Sverige beskrivs som ett av de mest sekulära länderna i världen. Enligt Word Values Survey karakteriseras Sverige som "inte normalt" (s. 114) utan snarare "extremt" (s. 114) i denna kontext. Denna förklaring belyser att Gud inte har en central plats i svenskarnas vardagliga liv. Den traditionella uppfattningen om att religionen skulle försvinna från Europa som en följd av upplysningstidens tankegångar har emellertid minskat. Forskare har dämpat denna syn, och kritiker hävdar att religionen manifesterar sig i olika former och dess betydelse har ökat under och efter 1700-talet (Brömssen 2017, s. 114). Forskningen framhäver att sekularisering är ett komplex och mångfacetterat begrepp, vars innebörd kan förändras beroende på kontexten i vilken det används. Begreppet har sitt ursprung i den europeiska upplysningssidan men har också en kristen bakgrund, och det är viktigt att förstå att det kan missförstås beroende på sammanhanget (Brömssen 2017, s. 6).

Skribenten Calhoun definierar sekularisering genom fyra dimensioner som han anser är avgörande för att förstå begreppet i dagens samhälle. En av dessa dimensioner innebär att religionen ses som något personligt, som inte bör ha någon inverkan på det offentliga livet. En annan dimension handlar om religionens värde och relevans, som bedöms utifrån vetenskapliga faktorer snarare än genom tro. En ytterligare dimension fokuserar på uppfattningen om att det finns en tydlig och objektiv gräns mellan det religiösa och sekulära. Detta synsätt av Calhoun menar att de religiösa och sekulära frågorna i samhället hanteras åtskilda från varandra. Den sista dimensionen betraktar religion som något som tillhör det förflutna, en institution som inte längre spelar en vital roll i den moderna världen, då religionen ses som en kvarleva från en tidigare tid (Brömssen 2017, s. 116).

4.1.3 Sammanfattning

Genom olika forskningsperspektiv framhålls i resultatdelen ovan innebörden av fenomenet sekularisering, som betonar religionens förändrade form snarare än dess minskande betydelse i det svenska sekulära samhället. Vidare beskrivs hur sekulariseringsprocessen har påverkat individens tro och förändrat synen på religion, samt hur samhällets struktur har omvandlats i riktning mot modernitet.

4.2 Den religiösa identiteten

I sin publikation *Secular normativity and the religification of muslims in Sweden public schooling* undersöker Jenny Berglund (2017, s. 1–2) muslimska elever i Sverige, åldrarna 14–22, som befinner sig i en balansgång mellan sin sekulära svenska skolgång och sin islamiska utbildning. Syftet med studien är att belysa hur denna parallella skolgång kan påverka elevernas identitetsbildning och självbild, samt hur de två utbildningssystemen- det sekulära och det religiösa skapar spänningar i relation mellan islamisk och sekulär utbildning, där den sekulära normen dominerar i det svenska samhället och skolväsendet. Eleverna navigerar mellan två identiteter och två olika utbildningsmiljöer under sin uppväxt. Berglund beskriver dessa elever som ”svenska muslimer” (s. 6), där den ena identiteten innebär att följa de sekulära beteenden och normer som krävs för att kunna integreras i det postmoderna västländska samhället. Den andra identiteten, den muslimska, innebär att omfatta religiösa regler och värderingar, samt att leva enligt de muslimska principerna och den islamska kulturen. Dessa unga individer befinner sig därmed i en växlande sfär mellan svenska och muslimska normer, en sfär som ofta kritiserats från olika håll, vilket skapar en utmaning för deras identitetsbildning. Denna omväxling kan i sin tur leda till en diffus identitetsuppfattning som orsakar psykologisk ångest och, som Berglund (2017, s. 9) beskriver det, socialt obehag. En sådan konflikt uppstår när normerna från ena identitet står i direkt kontrast till normerna från andra, vilket skapar en inre klyfta hos de unga eleverna på grund av de tydliga och ofta oförenliga skillnaderna mellan de sekulära och religiösa värderingarna.

I och med att sekularisering är den dominerande normen både i samhället och i den svenska skolan, förklarar Berglund hur elever tenderar att se de religiösa individerna som ”bakåtsträvande” (2017, s. 9), eftersom de inte passar sig in i de moderna, västländska normerna och värderingarna. Denna uppfattning leder till att vissa elever känner ett behov av att dölja sin

religiösa identitet genom att exempelvis undagömma sin islamiska utbildning, eftersom den religiösa identiteten ofta är mindre accepterad i den icke-konfessionella skolan. De utmaningar som elever ställs inför i balansgången mellan den religiösa och sekulära utbildningen leder inte bara till det sociala obehag och den ångest som redan nämnts, utan enligt Berglund skapar dessa utmaningar även möjligheter för elevernas identitetsutveckling. Den islamiska utbildningen trots fördomar och den kritik som riktas mot eleverna för att de anses vara för religiösa, kan faktiskt fungera som ett komplement till den sekulära utbildningen. Detta samspel kan i vissa fall bidra till akademiska framgångar och stärka elevernas personliga och intellektuella utveckling (Berglund 2017, s. 10).

I publikationen *Secularized and Multi-Religious Classroom Practice-Discourses and Interactions* analyserar Karin Kittelmann Flenser (2018, s. 15) hur de två sociala fenomenen sekularisering och pluralism manifesterar sig i klassrumspraktiker och undervisning. Sverige beskrivs som ett av världens mest sekulariserade länder, kännetecknat av hög tolerans för religion och en inkluderande hållning gentemot mångfald. Dock problematiserar Kittelmann Flenser den upplevda toleransen när uttryck som ”vi i Sverige” (s. 15) används i klassrumsdiskussioner. Dessa uttryck används ofta av elever som identifierar sig med den sekulära normen i det svenska samhället och tenderar att exkludera religiösa elever vars identitet inte betraktas som kompatibel med den sekulära svenska identiteten. En sådan diskurs, där ett implicit ”vi” (s. 15) skapas, kan bidra till en exkluderande miljö för religiösa elever. Det kan även försvåra deras möjligheter att uttrycka sig och delta aktivt i helklassdiskussioner. Kittelmann Flenser (2018, s. 15) framhåller vidare att sekularisering har fragmenterat de gemensamma referensramar som tidigare utgjorde en grund för förståelse av såväl den egna identiteten som omvärlden. Denna fragmentering har lett till att många unga känner sig desorienterade och har svårigheter att relatera till existentiella frågor och livsåskådningar, då den tidigare kollektiva gemenskapen som präglades av religiösa traditioner nu saknas.

Vidare framhäver Kittelmann Flenser (2018, s. 16–17) att kollisionen mellan religiösa och sekulära identiteter i klassrummet skapar osäkerhet, särskilt i diskussioner där elevernas olika erfarenheter och relationer till religion och sekularisering kommer i förgrunden. Den gemensamma förståelsen för religionens roll och betydelse saknas ofta, vilket försvårar meningsfull interaktion och dialog. Pluralismen, som enligt Kittelmann Flenser utgör sekulariseringens kärna, präglas av ett individualistperspektiv. Detta innebär att elevers identiteter inte enbart formas av religiös tro eller en enhetlig norm, utan av ett möte med olika

ståndpunkter, värderingar och erfarenheter. Pluralismen öppnar därmed upp för en mer komplex identitetskonstruktion, men skapar samtidigt utmaningar för inkludering och dialog i klassrummet (Kittelmann Flenser 2018, s. 16–17).

Carina Holmqvist Lidh (2016, s. 38) skriver i sin licentiatavhandling *Representera och bli representerad* att identitet är en dynamisk och föränderlig process, som formas i relation till omvärlden. Det är en process som påverkas och förändras av sociala och kulturella sammanhang. Syftet med hennes avhandling är att skapa en djupare förståelse kring hur religionsundervisning påverkar elever med en religiös identitet, samt vilka utmaningar och möjligheter som undervisningen resulterar i. Forskaren genomför en empirisk undersökning som består av både gruppintervjuer och enskilda intervjuer med elever från olika religiösa traditioner, muslimsk, kristen, judisk och buddhistisk tradition (Holmqvist Lidh 2016, s. 199). Holmqvist Lidh (2016, s. 38) påpekar att unga människor i dagens samhälle inte identifierar sig med religion på samma sätt som den äldre generationen gjorde under sin ungdom. I ett sekulärt samhälle där religion är ofta frånvarande, möts de religiösa elever oftast av negativa kommentarer och fördomar. Dock i ett samhälle där religion är normaliserad och synlig, tenderar ungdomar att visa sin religiösa identitet. Holmqvist Lidh menar att det är sådana sociala och kulturella faktorer som påverkar ungdomarnas identitet, och att de öppet uttrycker sin religiösa identitet. För att stödja sitt argument refererar forskaren till Julia Ipgrave, som menar att elever som tillhör en religion inte utesluts från skollivet på grund av sin religion, utan att det är deras religion som exkluderas i skolan av de sekulära normerna. Även om det inte är själva eleven som blir exkluderad, är det deras religiösa identitet som ignoreras och inte erkänns av omgivningen. Detta påverkar elevernas upplevelse av tillhörighet och acceptans, vilket leder till att dessa unga personer känner sig orepresenterade (Holmqvist Lidh 2016, s. 41).

Carina Holmqvist Lidh (2016, s. 125–127) förklarar att majoriteten av de intervjuade eleverna valde att dölja sin religiösa tillhörighet, oavsett om de tillhörde kristna, muslimska, judiska eller buddhistiska traditioner. Detta gjordes för att undvika att bemötas av fördomar eller ifrågasättanden, av både lärare och klasskamrater, då många elever har blivit utsatta för kränkningar på grund av sin religiositet.

Många av dessa negativa kommentarer framfördes som ett skämt, vilket bidrog till en social acceptans för att göra narr av religion eller religiösa handlingar i skolmiljön. Vissa elever som utsattes för dessa skämt valde ofta att skratta med istället för att säga ifrån, i syfte att undvika

social uteslutning eller att uppfattas som tråkig och lättkränkta (Holmqvist Lidh 2016, s. 132–133). Holmqvist Lidh (2016, s. 134–135) framhåller att detta beteende är ett sätt för eleverna att anpassa sig till majoritetskulturens normer, vilka präglas av sekularism både i skolan och i det bredare samhället. Att dölja sin religiösa identitet framstod för många som en strategi för att undvika konflikter och negativa kommentarer. Elevernas vilja att synliggöra eller dölja sin religiositet påverkas av diskurser som framställer religion och religiositet som avvikande från normen. Forskaren relaterar dessa skolhändelser till en bredare samhällskontext där intolerans och främlingsfientliga handlingar mot religiösa grupper har ökat i Sverige. Förekomsten av antireligiösa hatbrott, inklusive islamofobiska, kristofobiska och antisemitiska motiv, har blivit allt vanligare och bidrar till elevernas känsla av utsatthet (Holmqvist Lidh 2016, s. 133).

Carina Holmqvist Lidh (2016, s. 210–211) beskriver att elever med en religiös identitet som väljer att dölja sin trosuppfattning eller skratta med när deras religiositet blir föremål för skämt, utövar en form av motstånd mot de dominerande normerna. Forskaren definierar detta motstånd som en anpassning till den sekulära majoritetsnormen. Holmqvist Lidh (2016, s. 210–211) argumenterar vidare att religiös identitet i dagens samhälle framstår som ett personligt och medvetet val, där varje individ aktivt beslutar att tillhöra en religiös tradition. Hon kopplar detta fenomen till en avtraditionaliseringsprocess i det svenska samhället av Anthony Giddens (2010), där traditionernas inflytande minskar i takt med globaliseringens framväxt. I denna process förväntas individen forma sin egen identitet snarare än att ärva en kulturell eller religiös identitet. Detta leder till att elever med en religiös tillhörighet ofta tvingas försvara sin tro eller livsstil som ett personligt och rationellt val (Holmqvist Lidh 2016, s. 210–211).

4.2.1 Sammanfattning

Resultatet ovan belyser hur elever med en religiös identitet påverkas av de sekulära värderingar som präglar det svenska samhället och skolsystemet. Forskarna presenterar de utmaningar som religiösa elever möter till följd av dessa sekulära normer och hur detta påverkar elevernas identitetsutveckling, tillhörighet och upplevelser av inkludering och exkludering.

4.3 Lärarens pedagogiska roll

Carina Holmqvist Lidh redogör (2016, s. 34) för olika studier som belyser elevernas attityder gentemot religionskunskapsundervisning. I en studie av Thanissaro framgår det att elever som besöker religiösa platser eller deltar i någon form av bön tenderar att ha en mer positiv syn på religionskunskapsundervisning, än de elever som har mindre engagemang i religiösa aktiviteter. Holmqvist Lidh noterar att Thanissaro betonar att det personliga religiösa engagemanget har större betydelse för elevernas attityder till ämnet än den religiösa tillhörigheten i sig. I en annan undersökning, med liknande resultat, återfinns i Sjöborgs kvantitativa forskning. Där framgår det att grupper av elever som identifierar sig som religiösa skiljer sig från gruppen icke-religiösa elever på tre områden: existentiella frågor, preferenser för vad som bör studeras och incitament för att studera religionskunskap. Elever med religiös bakgrund ansåg att ämnet bidrog till en ökad förståelse för andra människor. En ytterligare studie, baserad på Brömssens forskning, belyser skillnader mellan religiösa och icke-religiösa elever, där elever med religiös positionering ofta uttrycker att de inte har lärt sig något nytt om sina egna traditioner i religionskunskapsundervisningen. De efterfrågar en undervisning som fördjupar deras kunskaper om olika religioner och traditioner samt ger möjligheten till diskussion kring dessa. Slutsatsen som kan dras är att eleverna önskar en undervisning som är mer kopplad till deras egna erfarenheter och livssituationer (Holmqvist Lidh 2016, s. 35).

I Skolinspektionens granskning framgår det att vissa elever i religionskunskapsundervisning har känt sig kränkta av uttalanden från sina klasskamrater. Detta har lett till att lärare har valt att undvika att ta upp kontroversiella ämnen som har orsakat känslomässiga reaktioner. En orsak till detta är att lärare inte känner sig trygga i att hantera negativa åsikter om religion. Skolinspektionen rekommenderar att lärarna bör planera och genomföra undervisningen utifrån de intressen och erfarenheter som är relevanta för elevgruppen. Elever behöver ges utrymme att reflektera över sig själva och sina liv, men detta utrymme har ibland undvikits för att undvika obehagliga diskussioner (Holmqvist Lidh 2016, s. 44). Holmqvist Lidh (2016, s. 44–45) betonar vikten av reflektion och att elever ges möjlighet att utbyta erfarenheter. För att uppnå detta mål krävs en trygg klassrumsdynamik där religiösa frågor kan behandlas på ett respektfullt sätt. Om detta inte tillgodoses riskerar elever att få negativa konsekvenser av varandras erfarenheter. Holmqvist Lidh hänvisar till Moulins studie, där det framgår att elever uppskattar andras intresse för deras traditioner, men samtidigt kan känna sig utsatta för ifrågasättande och

fientlighet. Detta kan leda till att elever väljer att dölja sin religiösa tillhörighet (Holmqvist Lidh 2016, s. 45).

Religionsundervisning är idag ett obligatoriskt ämne i den svenska skolan och har utvecklats till att vara icke-konfessionellt ämne:

Undervisningen ska ta ut sin utgångspunkt i en samhällssyn som präglas av öppenhet i fråga om livsstilar, livshållningar och människors olikheter samt ge elever möjlighet att utveckla en beredskap att förstå och leva i ett samhälle präglad av mångfald. Eleverna ska ges möjlighet att diskutera hur relation mellan religion och vetenskap kan tolkas och uppfattas (Skolverket u.å).

I publikationen *Mångfald och sekularitet- religionskunskapsundervisning* skriver Karin Kittelmann Flenser (2020, s. 395) att en distans skapas mellan vi och de när det gäller religion, både av lärare och elever. Sverige beskrivs som ett västerländskt, sekulariserat samhälle, där religion ofta associeras med något föråldrat eller mindre utvecklat. Kittelmann Flenser (2020, s. 395) påpekar att kristna elever tenderar att resonera utifrån sin tro, medan elever med muslimsk bakgrund sällan inkluderade sin tro i diskussionerna. Hon menar att detta visar att religion i ett sekulärt samhälle betraktas som en privatsak, medan skolan ses som en offentlig miljö. Lösningen i detta sammanhang är att de religiösa individerna, både lärare och elever, tenderar att hålla sina religiösa övertygelser för sig själva, eftersom det inte förväntas att uttrycka religiösa åsikter i en sekulär skolmiljö.

Enligt Kittelmann Flenser (2020, s. 396) förknippas icke-religiösa positioner med individualism och modernitet, vilket gör att religiösa positioner uppfattas som motsatsen. Detta får troende elever att bli tysta i klassrummet, eftersom deras tro ses som avvikande från samhällsnormer. En möjlig lösning är att läraren synliggör och problematiserar de dominerande uppfattningarna i samhället.

En utmaning som många lärare upplever är osäkerheten kring hur eleverna tar emot innehållet. Ibland väcks frågor som lärare trott vara oproblematiska, men som istället skapar starka känslor, vilket kan leda till att läraren tappar kontrollen i klassrummet. Kittelmann Flenser (2020, s. 400) menar att dessa starka reaktioner ofta beror på kunskapsbrist eller missförstånd. För att hantera kontroversiella frågor krävs strategier och metoder som främjar dialog och förståelse.

Kittelmann Flenser (2020, s. 400) belyser att dagens religionskunskap ofta tillämpar ett sekularistiskt förhållningssätt, där undervisningen ska vara objektiv och opartisk. Hon varnar dock för att om läraren inte är medveten om sina förutfattade meningar, kan troende elever känna sig utanför. Det är därför viktigt att vara objektiv, men samtidigt ha förståelse för elevernas religiösa uppfattningar och erfarenheter. Forskaren hänvisar till målen i ämnesplan för religionskunskap som syftar till att främja förståelse för religioner. Hon menar att undervisningen bör vara neutral, men också skapa en respektfull och inkluderande miljö, där elever känner sig hörda och förstådda.

I projektet *Global conflicts with local consequences- learning and arguing about Middle Eastern conflicts in Swedish classrooms* analyserade Kittelmann Flenser (2020, s. 400) lärares strategier för att hantera kontroversiella frågor. Resultaten visade att vissa lärare undviker kontroversiella frågor genom att avbryta elever för att förhindra konflikter. Även om denna strategi kan förebygga konflikter, begränsar den elevernas möjlighet till att konfrontera komplexa frågor, vilket påverkar undervisningens syfte. Andra lärare lyfter medvetet fram olika perspektiv för att öka förståelsen och respekten för andra, genom metoder som teater och film. Forskaren menar att denna aktiva strategi främjar förståelse för olikheter och bidrar till empati.

I den engelskspråkiga publikationen *A lot is at stake: On the possibilities for religionrelated dialog on a school in Sweden* framhåller Linda Vikadhal (2019, s. 82) att diskriminering baserad på etnicitet, som ofta överlappar med religiös identitet, framkommer i det svenska klassrummet. Detta leder till att vissa elever betraktas som exotiska. I denna kontext spelar läraren en viktig roll i att organisera och hantera klassrumsdialogen. Forskaren betonar att lärarens förmåga att engagera eleverna är avgörande för framgångsrik undervisning, och att bristande ämneskunskaper kan negativt påverka undervisningens kvalitet och elevernas deltagande i meningsfulla diskussioner.

Fancourt argumenterar att det är viktigt att eleverna känner till om läraren har personliga religiösa övertygelser eller inte. Detta bidrar till en öppen och transparent dialog, där läraren kan lyssna på och förstå elevernas tolkningar, vilket skapar en mer rättvis hantering av diskussionen. För att uppnå detta behöver läraren inta en ledande roll i klassrumsdialog, där de styr och övervakar diskussionerna för att säkerställa att de är inkluderade och respektfulla. Samtidigt bör lärare balansera neutralitet och deltagande för att främja elevernas kritiska tänkande kring komplexa religiösa frågor (Vikadhal 2019, s. 84).

Vikadhal (2019, s. 94) refererar till Anna, en lärare som uttryckte svårigheter i att balansera objektivitet med att inte avslöja sina egna åsikter, trots att läroplanen inte hindrar detta. Anna förklarade att hennes objektiva och icke-konfrontativa position gjorde att eleverna ibland uttryckte sina frustrationer och ansåg henne som omodig. Författaren refererar till Jackons exempel om att öka lärarens medvetenhet för att skapa ett tryggt klassrum genom kommunikation, ömsesidig tillit och skydd av personlig integritet. Läraren bör aktivt tala om hur olika religiösa perspektiv integreras för att skapa en öppen och trygg dialog där eleverna känner sig respekterade och trygga att uttrycka sina åsikter utan rädsla för fördömande (Vikadhal 2019, s. 96–97).

Skribenten argumenterar för att Sveriges religionsundervisningsplan inte uttryckligen främjar dialog om personliga religiösa övertygelser och livsåskådningar. Lärarna saknar tydliga tillvägagångssätt och stöd för att skapa en trygg miljö för religionsrelaterade dialoger. Genom övningar kan elevernas engagemang öka och ge dem möjlighet att involvera sina egna religiösa erfarenheter i diskussionerna. Om detta inte sker riskerar klassrummet att förlora den trygghet som krävs för öppna samtal. Förutom att hantera dessa utmaningar på individnivå argumenterar skribenten även för att skolan bör samarbeta med föräldrar från olika religiösa bakgrunder för att skapa en mer inkluderande och förstående lärandemiljö, där elever känner att deras perspektiv respekteras och värderas (Vikadhal 2019, s. 96).

4.3.1 Sammanfattning

Resultat delen ovan lyfter fram olika utmaningar kopplade till religionskunskapsundervisningen i svenska skolor. Den baseras på flera forskningsstudier som analyserar elevers och lärares attityder, undervisningens upplägg och de dilemman som uppstår i ett sekulärt och mångreligiöst samhälle.

5. Diskussion och slutsatser

I denna del presenteras en diskussion av de resultat som tidigare har redovisats. Diskussionen följer samma kronologiska struktur som resultatavsnittet för att säkerställa en tydlig slutsats.

Baserat på resultaten av det valda urvalet på den första frågeställningen framställs fenomenet sekularisering som en komplex process, där forskarna inte är enade om en enhetlig förklaring av begreppet. Denna slutsats ser vi genom de olika förklaringarna, där David Thurffjell (2015, s. 24–25) argumenterar att införandet av religionsfriheten ledde till regionens minskande inflytande. Trots denna förändring påverkade det inte regionens kvarvarande närvaro i människors liv, utan snarare separerades människorna från den organisatoriska kyrkotillhörigheten. Å ena sidan påpekar Carina Holmqvist Lidh (2016, s. 14) att religionen har manifesterats på nya sätt inom den privata sfären för individen. Denna syn är lik med Charles Taylors perspektiv, som betonar att sekularisering inte handlar om religionens försvinnande, utan om en ökad mångfald och livsåskådningar där människorna har fler valmöjligheter än tidigare (Kittelman Flenser 2020, s. 392). Den nya religionsformen har skapat en ny period, så kallad postsekularism, där religionen är mer synlig i det offentliga livet även om dess form och uttryck har förändrats. Å andra sidan antyder Max Weber och andra sociologer att sekularisering är något oundvikligt på grund av moderniseringen. Man trodde att religionens inflytande skulle minska men emellertid har denna synsätt tonats ner (Kittelman Flenser 2020, s. 392). World Values Survey har påvisat att Sverige är en av de mest sekulariserade länderna i världen, i en extrem form. Detta extrema sekulära samhälle förklarar däremot inte hela sekulariseringens komplexitet, och därför bör man inte se sekularism som enbart drivande nedgång för religionens inflytande. Utan det förändrade även religionens närvaro i nya former och kontexter (Brömssen 2017, s. 6). Detta innebär att sekularisering inte är en linjär process, utan snarare en dynamisk och förändrad relation mellan individen, religionen och samhället. Det är därför viktigt att notera att sekularisering ibland kan kollidera med den religiösa identiteten.

En religiös identitet i ett sekulärt samhälle resulterar i att eleven befinner sig i två skilda världar, med den sekulära moderna normen som dominerande. Resultaten ovan antyder att de dominerande västerländska värderingarna utesluter religiösa identiteter, religion och dess värderingar, eftersom en sådan livsstil exkluderas från det moderna samhället. Carina Holmqvist Lidh (2016, s. 38–41) belyser i tidigare forskning att skiftet mellan ungas religiösa

och sekulära identiteter leder till en inre identitetskonflikt och skapar en känsla av exkludering. Det innebär att det blir svårt att balansera mellan skiftena, och istället känner de sig exkluderade från både religiösa och sekulära normer. Å andra sidan talar Berglund (2017, s. 9–10) ovan om att krocken mellan de olika identiteterna istället resulterar i identitets- och kunskapsutveckling. Samtidigt stödjer forskningen Holmqvist Lidhs resonemang och menar att det oftast leder till social ångest och utanförskap. Detta anser vi är en av de största anledningarna till att unga troende elever väljer att dölja sina religiösa identiteter, för att inte känna sig avvikande från normen eller utsättas för diskriminering, vilket ofta sker.

Sekulariseringen som den dominerande normen i skolan skapar en osäker miljö som inte erkänner den religiösa mångfalden genom förväntningar av assimilering med den sekulära kulturen. En sådan slutsats drog vi av Holmqvist Lidhs (2016, s. 133–211) resultat, där elever utsätts för kränkningar i form av skämt av elever, men även av lärare som omedvetet väljer att se över det och uttalar sig negativt kring religion. Däremot anser vi inte att skolan i sig är anledningen till att liknande situationer uppkommer, men samhällets sekulära normer och värderingar skapar en skolmiljö som inte accepterar religiös mångfald och klassificerar dem som onormala. Å andra sidan kan läraren vara en drivkraft för exkludering av religiösa grupper, där läraren tillåter sekulära elever att använda uttryck som vi och de när de talar om religion i klassrummet. När sådana uttryck används i undervisningssituationen skapar det en exkluderande miljö i klassrummet, vilket minskar delaktigheten hos religiösa elever som väljer att inte delta. Detta sker främst på grund av den rådande miljön som inte inkluderar ett religiöst perspektiv i undervisningen.

Resultatet från de analyserade publikationerna belyser de utmaningar som föreligger i religionsundervisningen, där ett sekulärt förhållningssätt ofta prioriteras. Detta har resulterat i en distans mellan elevernas religiösa bakgrunder och själva undervisningen, vilket leder till att vissa elever, särskilt de med muslimsk bakgrund, inte uttrycker sina åsikter i klassrummet (Kittelmann Flenser 2020, s. 395). Båda Kittelmann Flenser och Vikadhal understryker att lärarens roll är avgörande för att skapa ett respektfullt och inkluderande klassrum. Vikadhal betonar att lärarna måste tydligt kommunicera sin neutralitet och förklara hur olika religiösa perspektiv behandlas i undervisningen för att skapa förtroende och trygghet bland eleverna. Skolverket (2023) belyser att undervisningen bör vara flexibel, och skolan behöver utveckla en beredskap för att pedagoger ska kunna anpassa sin undervisning efter elevernas behov. Detta tenderar emellertid att vara en utmaning både för lärare och för skolorganisationen, eftersom

det saknas tydliga riktlinjer i läroplanen för hur läraren ska hantera starka religionsrelaterade dialoger. Detta skapar svårigheter att skapa en inkluderande lärandemiljö där alla elevers perspektiv respekteras och värderas (Vikadhal 2019, s. 96–97).

5.1 Vidare forskning

Vidare forskning krävs för att ge en mer omfattande förståelse av de frågeställningar som behandlas i denna kunskapsöversikt, särskilt frågan som rör hur sekulariseringen påverkar religiösa elevers identitet. Denna studie har haft en bred ansats och inkluderat elever oavsett deras religionstillhörighet, dock har det varit utmanande att finna forskning som berör andra religioner än kristendom och islam. Vidare studier bör därför sträva efter att utforska identitetsfrågor bland elever med olika religiösa bakgrunder, inklusive minoritets religioner. Detta skulle bidra till en mer varierande förståelse av hur sekularisering påverkar religiösa elevers identitet i en sekulär skolkontext.

6.Referenslista

Arlebrand, Håkan, Hermansson, Magnus & Wallin, Kerstin (2003). *Ny tid ny tro?: nyandliga rörelser och riktningar i dagens samhälle.2.*, [omarb] uppl. Malmö: Gleerup

Axelsson, Thom & Qvarsebo, Jonas (2022). *Skola och medborgarfostran: mellan pedagogik, vetenskap och moral.* Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur

Berglund, Jenny (2017). *Secular normativity and the religification of muslims in Sweden public schooling.* Oxford Review of Education, 2017

De kungliga slottet. *Kung Gustav Vasa*

<https://www.kungligaslotten.se/regentlangd/gustav-vasa.html> (Hämtad: 5-12-2024)

Hedenborg, Susanna & Kvarnström Lars, (2015). *Det svenska samhället 1720–2006. Böndernas och arbetarnas tid.* Lund: Studentlitteratur.

Holmqvist Lidh, Carina (2016). *Representera och bli representerad: elever med religiösa positionering talar om skolans religionskunskapsundervisning.* Licentiatavhandling (sammanfattning) Karlstad: Karlstads universitet, 2016

<http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1038308/FULLTEXT01.pdf>

Kittelmann Flenser Karin (2020) *Mångfald och sekularitet i religionskunskapsundervisning* [Elektronisk resurs] Tillgänglig på Internet

<https://journals.uio.no/prismet/article/view/8367/7346>

Kittelmann Flensner, Karin (2018). *Secularized and Multi-Religious Classroom Practice-Discourses and Interactions.* Education sciences 2018

<http://hv.diva-portal.org/smash/get/diva2:1286094/FULLTEXT01.pdf>

Kittelmann Flensner, Karin (2017). *Jag är neutral*

<https://timbro.se/integration/jag-ar-neutral/>

Klingenberg, Maria & Lövheim, Mia (red.) (2019), *Unga och religion: troende, ointresserade eller neutrala?* Första Upplagan Malmö: Gleerups

Plank, Katarina & Enstedt, Daniel (red) (2019), *Levd religion: det heliga i vardagen*. Lund: Nordic Academic Press

Skolverket (2023) *Inkludering och skolans kultur*

<https://larportalen.skolverket.se/api/resource/P03WCPLAR176653> (Hämtad:19/12–2024)

Skolverket (2018) *Värdegrund*

<https://www.skolverket.se/download/18.192dfce916aff44f9af6a4/1560325112335/Forslag%20l%C3%A4roplan%20grundskolan.pdf> (Hämtad: 19/12–2024)

Skolverket (uå) *Kursplan*

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=-996270488%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRREL01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa219f> (Hämtad: 19/12–2024)

Thurfjell, David (2015). *Det gudlösa folket: de postkristna svenskarna och religionen*. [Ny utg.] Stockholm: Molin & Sorgenfrei

Von Brömssen, Kerstin (2017). Some ethnic Swedish students discourse on religion [Elektronisk resurs] secularism par excellence. *Journal of Religious Education*. 1–13
Tillgänglig på Internet: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1106139/FULLTEXT01.pdf>

